

MEDEA

MEDIJPRATĪBAS ATTĪSTĪŠANA AR DZIMUMU SAISTĪTU MANIPULĀCIJU UN VILTUS ZIŅU ATPAZĪŠANAI

PROJEKTS NR. 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

KOPSAVILKUMS

1. modulis – Meta līmeņa kritiskās domāšanas izpratne
 2. modulis – Metodes faktu un informācijas pārbaudei
 3. modulis – Uz dzimumu balstīta tehnoloģiju izraisīta vardarbība (GBTDV)
 4. modulis – GBTDV – kā to novērst un cīnīties
 5. modulis - Izpratne par mediju uzbūvi
 6. modulis - Mediju patēriņš un tā ietekme uz uztveri
-

Finansē Eiropas Savienība. Tomēr paustie uzskati un viedokļi ir tikai autora(-u) uzskati un viedokļi un ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības vai Valsts izglītības un attīstības aģentūras (VIAA) uzskatus un viedokļus. Ne Eiropas Savienību, ne piešķirēju iestādi VIAA nevar saukt pie atbildības par tiem

Autori

© 2025. GADA MARTS – Skill Up srl

Šis materiāls izstrādāts ar Eiropas Komisijas finansiālu atbalstu Erasmus+ projekta “Medea. Developing Media Literacy to debunking ar gender-related media manipulation and fake news”, Nr 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

Attiecinājums, daļa tādā pašā stāvoklī

CC BY-SA: jūs varat brīvi kopīgot, kopēt un izplatīt materiālu jebkurā datu nesējā vai formātā, kā arī pielāgot – pārveidot un izmantot materiālu jebkuram mērķim, pat komerciāliem nolūkiem. Licences devējs nevar atsaukt šīs brīvības, kamēr jūs ievērojat licences noteikumus saskaņā ar šādiem nosacījumiem:

Atsauce – jums ir jānorāda atbilstošs nosaukums, jānorāda saite uz licenci un jānorāda, vai ir veiktas izmaiņas. Jūs varat to darīt jebkurā veidā, bet ne tādā veidā, kas liek domāt, ka licences devējs apstiprina jūsu uzskatus.

ShareAlike – ja pārveidojat vai izmantojat materiālu, jums ir jāizplata savs ieguldījums saskaņā ar to pašu licenci kā oriģināls.

Bez papildu ierobežojumiem – jūs nevarat piemērot juridiskos noteikumus.

Modulis 1

Meta līmeņa kritiskās domāšanas izpratne

Skill Up

PROJEKTS N. 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

KOPSAVILKUMS

1.IEVADS Meta līmeņa kritiskajā domāšanā

2.KO RAKSTA ZIŅĀS

3.APMĀCĪBU MODULIS

4.SECINĀJUMI

5.NOVĒRTĒJUMA FORMA

MEDEA

Meta līmeņa kritiskās domāšanas izpratne

Meta līmeņa kritiskā domāšana ir medijpratības pamatprasme. Kritiskā domāšana, saskaņā ar Pola un Eldera (Paul and Elder) uzskatiem, balstās uz astoņiem pamatelementiem, kas strukturē mūsu spriešanas procesu. Šie elementi ir būtiski objektīvas un apzinātas vērtēšanas spējas attīstīšanai, īpaši medijpratības kontekstā. Aplūkosim tos sīkāk:

1.Mērķis: Katram domāšanas procesam ir savs mērķis. Mediju pratības kontekstā mūsu mērķis varētu būt identificēt un novērst dezinformāciju vai izprast aizspriedumu dinamiku medijos;

2.Centrālais jautājums: Kritiskā domāšana griežas ap centrālo jautājumu, kas vada analīzi. Piemēram, mācību laikā treneris varētu jautāt: "Vai šīs ziņas ir uzticamas? Kādi pierādījumi apstiprina šo apgalvojumu?"

3.Informācija: Tas attiecas uz datiem, pierādījumiem un faktiem, ko mēs izmantojam, lai atbildētu uz uzdoto jautājumu. Faktu pārbaudes ietvaros šī informācija var nākt no akadēmiskiem avotiem, atzītiem faktu pārbaudītājiem un uzticamiem ziņu avotiem.

4.Jēdzieni: Katrs arguments izmanto galvenos jēdzienus, lai strukturētu domāšanu. Piemēram, "kognitīvās aizsprieduma" jēdziens palīdz mums saprast, kā var tikt sagrozīta mūsu informācijas uztvere.

5.Pieņēmumi: Tie ir netiešie priekšnoteikumi, uz kuriem balstās mūsu spriedumi. Piemēram, ja mēs pieņemam, ka "galvenie mediji vienmēr melo", mūsu spēja objektīvi novērtēt informāciju tiks apdraudēta.

6.Secinājumi un interpretācijas: Tie ir secinājumi, ko mēs izdarām no pieejamajiem datiem un informācijas. Bieži pieļauta kļūda ir izdarīt pārsteidzīgus secinājumus, neapsverot alternatīvas vai nepārbaudot avotu derīgumu. Skats: Visa spriešana notiek perspektīvas ietvaros. Trenerim jāapzinās, ka plašsaziņas līdzekļi atspoguļo dažādus viedokļus un ka analīzē jāņem vērā perspektīvu daudzveidība.

7.Pieņēmumi: Tie ir netiešie priekšnoteikumi, uz kuriem balstās mūsu spriedumi. Piemēram, ja mēs pieņemam, ka "galvenie mediji vienmēr melo", mūsu spēja objektīvi novērtēt informāciju tiks apdraudēta.

8.Ietekme un sekas: Katrai domai ir sekas. Ja viltus ziņai notic un tā tiek izplatīta, kādas ir sociālās un politiskās sekas? Savu domu seku atpazīšana palīdz pieņemt pamatotākus lēmumus.

Biežāk sastopamie kognitīvie aizspriedumi un to ietekme uz uztveri

Kognitīvie aizspriedumi ir sistemātiski kropļojumi mūsu informācijas apstrādes veidā. Tās ir mentālas saišnes (heiristikas), kas palīdz mums ātri pieņemt lēmumus, taču tās var novest pie kļūdām spriedumos.

Saskaņā ar Kānemanu (Kahneman) mūsu smadzenes izmanto divas domāšanas sistēmas: **Sistēma 1, ātra un intuitīva** un **Sistēma 2, lēna un racionāla**. Neobjektivitāte galvenokārt rodas, izmantojot 1. sistēmu, kas meklē mentālas saišnes (heiristiku), lai vienkāršotu informācijas apstrādi, bet dažreiz noved pie paredzamām kļūdām.

Viens no visizplatītākajiem aizspriedumiem ir **apstiprinājuma aizspriedums**, kas liek cilvēkiem meklēt, interpretēt un atcerēties informāciju, kas apstiprina viņu iepriekš pastāvošos uzskatus, vienlaikus ignorējot informāciju, kas tiem ir pretrunā. Šis aizspriedums ir īpaši problemātisks digitālajā laikmetā, kur sociālo mediju algoritmi pastiprina saturu, kas atbilst lietotāja viedoklim, radot informācijas burbuļus.

Pieejamības heiristika ir vēl viens kognitīvs mehānisms, kas ietekmē uztveri. Saskaņā ar Kānemanu (Kahneman), cilvēki spriež par notikuma varbūtību, pamatojoties uz to, cik viegli viņiem nāk prātā atbilstoši piemēri. Reti, bet iespaidīgi notikumi, piemēram, lidmašīnu avārijas vai teroristu uzbrukumi, saņem milzīgu plašsaziņas līdzekļu atspoguļojumu, liekot sabiedrībai pārvērtēt to biežumu.

Vēl viens izplatīts aizspriedums ir **piesaistes aizspriedums**, kas liek cilvēkiem, pieņemot turpmākus spriedumus, pārspīlēt pirmo saņemto informāciju ("enkuru"). Piemēram, ja laikraksta virsraksts sniedz informāciju sensacionālā veidā, lasītājs var tikt ietekmēts, interpretējot saturu, pat ja rakstā ir sniegta līdzsvarotāka informācija.

Visbeidzot, **halo efekts** parāda, kā viena īpašība var ietekmēt kopējo uztveri par personu, zīmolu vai ziņu. Ja žurnālists tiek uzskatīts par ticamu kādā tēmā, sabiedrība var automātiski piedēvēt viņam vai viņai autoritāti citās tēmās, nepārbaudot viņa vai viņas patieso kompetenci.

Šis aizspriedumi ietekmē ne tikai to, kā mēs patērējam informāciju, bet arī to, kā mēs to radām un izplatām. Šī iemesla dēļ kritiskās domāšanas attīstīšana ir būtiska, lai mazinātu kognitīvo kropļojumu ietekmi un veicinātu apzinīgāku pieeju informācijai.

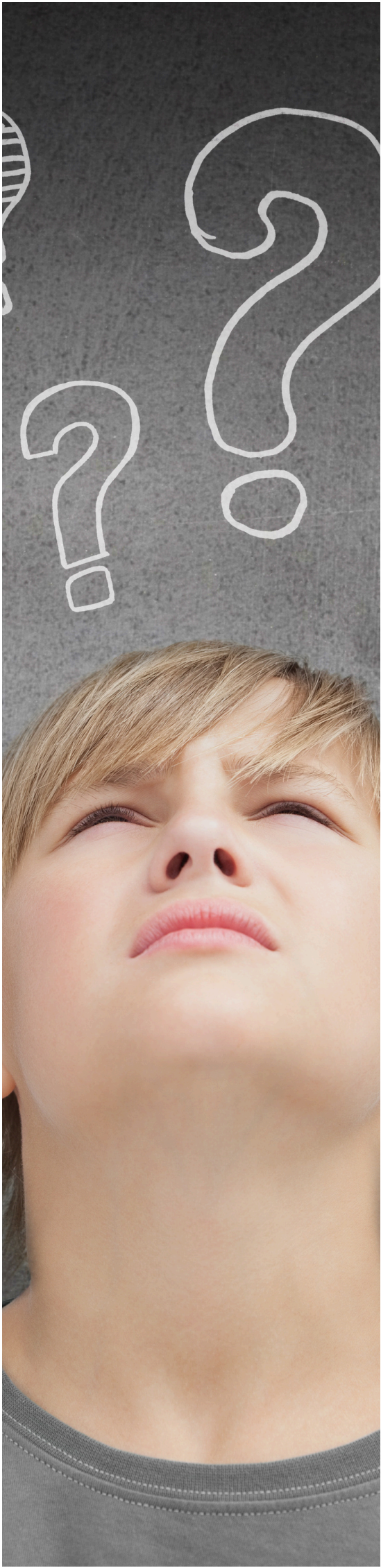
Kritiskā domāšana un dzimumu stereotipu dekonstrukcija plašsaziņas līdzekļos

Dekonstrukcija ir fundamentāls process cīņā pret nevienlīdzību un vardarbību dzimumu dēļ, kas ļauj nojaukt stingrus un sagrozītus vīriešu un sieviešu attēlojumus. Šie stereotipi, kas bieži vien sakņojas plašsaziņas līdzekļu saturā, dziļi ietekmē kolektīvo un individuālo uztveri, veicinot vardarbības normalizāciju un varas nevienlīdzības radīšanu.

Kritiskā domāšana ir galvenā atslēga, lai atpazītu un dekonstruētu šos stereotipus. Tā nav tikai kropļojumu atpazīšana, bet gan aktīva pārdomu sniegšana par to, kā mediji tos izmanto, lai veidotu naratīvus, kas ierobežo mūsu izpratni par vīriešiem, sievietēm un dzimumu vardarbību. Ar kritiskās domāšanas palīdzību mēs varam analizēt medijus ar lielāku apzināšanos un dekonstruēt dzimumu stereotipus.

Kā strādā dekonstrukcija?

- Stereotipu identificēšana:** Pirmais solis ir atpazīt, kā dzimumu stereotipi tiek attēloti plašsaziņas līdzekļos (piemēram, sievietes kā vājas un pasīvas vai vīrieši kā agresīvi un dominējoši).
- Dzimumu lomu attēlojuma analīze:** Kad stereotipi ir identificēti, nākamais solis ir izpētīt, kā tie ietekmē mūsu uztveri un realitātes izpratni, piemēram, dzimumu vardarbības gadījumā, kas plašsaziņas līdzekļos bieži tiek noniecināta.
- Aizspriedumu atspēkošana:** Kritiskā domāšana mudina mūs apšaubīt iepriekš pastāvošus priekšstatus un meklēt taisnīgākas un iekļaujošākas alternatīvas, veicinot līdzsvarotāku pasaules uzskatu.
- Jaunu naratīvu veicināšana:** Papildus esošo stereotipu kritizēšanai kritiskā domāšana arī palīdz mums radīt jaunus, iekļaujošākus attēlojumus, kur sievietes un vīrieši nav ierobežoti ar stingrām lomām, un dzimumu vardarbība tiek uztverta ar tai pienākošos nopietnību.

Ne visa gaļa ir vienāda

Modulis 1 - Kognitīvo kropļojumu un aizspriedumu atpazīšana ar dzimumu saistītas vardarbības jomā

APMĀCĪBU MODULIS

Mērķi

Attīstīt kritisko domāšanu: Māciet kritiski izvērtēt, kā kognitīvie aizspriedumi (piemēram, apstiprināšanas aizspriedumi un piesaistes aizspriedumi) ietekmē uztveri par dzimumvardarbību plašsaziņas līdzekļos.

Identificēt aizspriedumus plašsaziņas līdzekļos: analizējiet ziņas laikrakstos un komentārus sociālajos medijos, kas attiecas uz dzimumvardarbību, lai saprastu, kā ziņas un komentārus var sagrozīt aizspriedumi.

Nojaukt dzimumu stereotipus: strādāt pie stereotipu dekonstruēšanas, kas saistīti ar dzimumvardarbību un parādās plašsaziņas līdzekļos, izmantojot kritisko domāšanu.

Grupas lielums

10 - 12 cilvēki

Ievads tematā

Sāciet sesiju ar **atklātu diskusiju**: Pajautājiet dalībniekiem, ko viņiem nozīmē “kritiskā domāšana” un kāpēc viņi uzskata, ka ir svarīgi analizēt informāciju, ko mēs patērējam katru dienu. Veiciniet atbildes un mudiniet grupu pārdomāt apzinātas pieejas ziņu uztverei nozīmi. Sniedziet **īsu ieskatu dezinformācijas būtībā**: Paskaidrojiet, kas ir dezinformācija un kā tā var ietekmēt mūsu realitātes uztveri. Uzsveriet, ka, īpaši tādos jutīgos jautājumos kā vardarbība dzimuma dēļ, nepareiza vai manipulēta informācija var izkropļot mūsu izpratni par faktiem. Saistiet tēmu ar **kritisko domāšanu**: Iepazīstiniet ar kognitīvo kropļojumu jēdzienu, paskaidrojot, kā šie “mentālie filtri” ietekmē mūsu spriedumus un uztveri, bieži vien mums to neapzinoties. Norādiet, ka kritiskā domāšana palīdz mums atpazīt šīs kļūdas un objektīvi novērtēt informāciju.

Veiciniet **pārdomas par plašsaziņas līdzekļiem**: Pajautājiet, vai dalībnieki kādreiz ir saskārušies ar ziņām, kas no pirmā acu uzmetiena šķiet patiesas, bet pēc analīzes šķiet sagrozītas vai manipulētas. Tas palīdzēs dalībniekiem sasaistīt kritisko domāšanu ar ikdienas dzīvi un ziņām, ko viņi patērē. Noslēdziet ievadu, izskaidrojot vingrinājuma mērķus: paskaidrojiet, ka sesijas laikā dalībnieki iemācīsies pārbaudīt informāciju un labāk izprast, kā viltus ziņas, īpaši par vardarbību dzimuma dēļ, var ietekmēt mūsu realitātes uztveri. Informējiet viņus, ka mērķis ir attīstīt praktiskas prasmes, lai atmākotu plašsaziņas līdzekļos esošos kropļojumus.

Materiāli un rīki

Raksti un komentāri sociālajos medijos: Izvēlieties laikrakstu rakstus vai sociālo mediju ierakstus, kas aplūko uz dzimumu balstītas vardarbības gadījumus, ar maldinošiem virsrakstiem vai komentāriem, kuros vaino upuri.

Kritiskās analīzes rīki: Sniedziet norādījumus par to, kā atpazīt kognitīvās aizspriedumus un kā analizēt mediju saturu (piemēram, apstiprināšanas aizspriedumus, oreola efektu un piesaistes aizspriedumus).

Kas ir nepieciešams

Dators vai telefons ar interneta pieslēgumu

Modulis 1- Meta līmeņa kritiskās domāšanas izpratne - Apmācību modelis

Laiks

1 stunda

Jautājumi

Ko jums nozīmē “kritiskā domāšana”?

Kā, jūsuprāt, kritiskā domāšana var palīdzēt mums labāk izprast informāciju, ko lasām vai redzam plašsaziņas līdzekļos?

Vai esat kādreiz saskāries ar ziņām, kas pirmajā acu uzmetienā šķita patiesas, bet pēc tam jums šķita nepatiesas vai manipulētas?

Kas lika jums mainīt savas domas par šo ziņu patiesumu?

Vai, jūsuprāt, plašsaziņas līdzekļi godīgi un precīzi izturas pret vardarbību dzimuma dēļ?

Kā plašsaziņas līdzekļu virsraksti vai valoda varētu sagrozīt uztveri par vardarbību dzimuma dēļ?

Ko nozīmē “apstiprinājuma aizspriedumi” un kā tie var ietekmēt mūsu viedokli par notikumu vai ziņu?

Vai varat sniegt piemēru tam, kā apstiprinājuma aizspriedumi izpaužas ikdienas dzīvē vai plašsaziņas līdzekļos?

Vai esat kādreiz lasījis rakstu, kurā vardarbības upuris tiek attēlots kā atbildīgs par situāciju?

Kā, jūsuprāt, kognitīvie aizspriedumi ietekmē to, kā mēs šajos gadījumos vērtējam upuri vai agresoru?

Papildus jautājumi

Ko mēs varam darīt, lai attīstītu kritisko domāšanu un kļūtu par apzinīgākiem mediju patērētājiem?

Kā mēs varam iemācīties atpazīt kognitīvās aizspriedumus un tos atmaskot, lasot ziņas?

Kā mēs varam izmantot kritisko domāšanu, lai palīdzētu citiem atpazīt vardarbību dzimuma dēļ medijos?

Ko jūs teiktu draugam, kurš dalās ar sagrozītu vai manipulētu ziņu stāstu par vardarbības dzimuma dēļ gadījumu?

Svarīgi!

1. Radiet drošu un cieņpilnu vidi: atzinīgi vērtējiet dažādus viedokļus un risiniet konfliktus ar cieņu.

2. Veiciniet kritisko domāšanu: izmantojiet atvērtus jautājumus un lūdziet cilvēkiem paplašināt vai paskaidrot savu domāšanu.

3. Izmantojiet konkrētus un reālistiskus piemērus: reālu gadījumu izmantošana palīdz dalībniekiem labāk izprast dinamiku un veidot saikni ar ikdienas realitāti.

4. Atpazīstiet un pārvaldiet kognitīvus aizspriedumus: pārliecinieties, ka dalībnieki saprot galvenās kognitīvās aizspriedumus, piemēram, apstiprināšanas aizspriedumus un piesaistes aizspriedumus, **un to, kā tie ietekmē mūsu notikumu uztveri, īpaši saistībā ar vardarbību dzimuma dēļ.**

5. Izceliet valodas nozīmi plašsaziņas līdzekļos: uzsveriet, kā plašsaziņas līdzekļos lietotā valoda var būtiski ietekmēt mūsu faktu uztveri, īpaši attiecībā uz vardarbību dzimuma dēļ.

6. Veiciniet dzimumu stereotipu dekonstrukciju: izmantojiet moduli kā iespēju apspriest, kā plašsaziņas līdzekļi konstruē un uztur dzimumu stereotipus.

7. Veiciniet faktu un avotu pārbaudi.

8. Dodiet priekšroku grupu darbam: tas ļauj veidot vairāk personiskas diskusijas un brīvāk paust savu viedokli.

9. Sniedziet nepārtrauktu atgriezenisko saiti: tas ir noderīgi progresam, stimulējot pārdomas un uzlabojumus

Ieteikumi

Īsa novērtējuma aptauja varētu būt noderīga, lai saprastu, cik daudz dalībnieki ir iemācījušies un kā viņu pieeja kritiskajai domāšanai ir mainījusies vingrinājuma laikā.

REZUMĒJUMS

IZPRATNE PAR META LĪMEŅA KRITISKO DOMĀŠANU UN FAKTU PĀRBAUDES
TEHNIKĀM, UN INFORMĀCIJAS VERIFIKĀCIJU

TEMATA PĀRSKATS

Digitālās informācijas laikmetā, kur informācijas pārbaudītība, dezinformācija un viltus ziņas ietekmē sabiedrisko domu, tāpēc ir svarīgi nodrošināt skolotājus, pasniedzējus un žurnālistus ar konkrētiem rīkiem, lai kritiski izvērtētu informāciju un nodotu tālāk avotu pārbaudes prasmes.

Kritiskā domāšana un faktu pārbaude ir būtiskas prasmes skolotājiem, pasniedzējiem un žurnālistiem, kas ļauj viņiem novērtēt informācijas ticamību un atpazīt manipulācijas un kognitīvās aizspriedumus.

BŪTISKĀKAIS 1

- Astoņi galvenie kritiskās domāšanas elementi:
- Mērķis, centrālais jautājums, informācija, jēdzieni, pieņēmumi, secinājumi, viedokļi, kas ļauj nāvē dažādas perspektīvas, sekas.
- Strukturēti argumentēti un apšaubīti saņemto informāciju.

BŪTISKĀKAIS 2

KOGNITĪVĀ AIZSPRIEDE

Kognitīvās aizspriedumi ir sistemātiski mūsu domāšanas veida kropļojumi, kas ietekmē to, kā mēs apkopojam, analizējam un interpretējam informāciju. Šie mentālie saīsinājumi, kurus mēs izmantojam, lai ātri pieņemtu lēmumus, bieži noved pie nepareiziem spriedumiem un nepamatotiem uzskatiem.

BŪTISKĀKAIS 3

Dekonstrukcija ietver:

*Dzimumu stereotipus pastiprinošu vēstījumu identificēšanu un analīzi.

*Visu dzimumu taisnīgas un reālistiskas attēlošanas veicināšanu.

*Mitu un nepareizu priekšstatu kļūdēšanu.

BŪTISKĀKAIS 4

- Standarta protokols faktu pārbaudei un kritiskās domāšanas izglītībai
- Definējiet problēmu, analizējiet avotus, pārbaudiet saturu, izmantojiet faktu pārbaudes rīkus, pārdomājiet aizspriedumus un sekas, dokumentējiet un paziņojiet rezultātus.

PAPILDUS MATERIĀLI

AVOTI

Lai iegūtu plašāku informāciju, varat iepazīties ar mūsu izmantotajiem dokumentiem:

- Paul, R., & Elder, L. (2019). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Professional and Personal Life. Pearson Education.
- Kahneman, D. (2011). Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux.
- Gigerenzer, G. (2014). Risk Savvy: How to Make Good Decisions. Viking.
- Kahneman, D. (2011). Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux

PAPILDUS MULTMEDIJI

The Hidden Brain Podcast

Podkāsts, kurā tiek pētīts, kā darbojas mūsu smadzenes un kā kognitīvie aizspriedumi ietekmē mūsu ikdienas lēmumus, tostarp sociālo, politisko un mediju uztveri.

<https://www.npr.org/sections/hidden-brain/>

PRĀTA VĒTRA

Idejas diskusijas veicināšanai

Sagrozījumi plašsaziņas līdzekļos

Izveidojiet maldinošu virsrakstu sarakstu par dzimumvardarbības gadījumiem.

Kā šie virsraksti varētu sagrozīt notikuma uztveri?

Dzimumu stereotipi

Identificējiet izplatītus dzimumu stereotipus plašsaziņas līdzekļos.

Kā mēs varam tos likvidēt un veicināt līdzsvarotāku attēlojumu?

Cīņa pret viltus ziņām

Apspriediet stratēģijas viltus ziņu atpazīšanai un apkarošanai, īpaši to ziņu, kas attiecas uz dzimumvardarbību.

Kritiskā domāšana jauniešiem

Kā mēs varam iemācīt jauniešiem kritisko domāšanu, lai palīdzētu viņiem atpazīt mediju manipulācijas?

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

MEDEA

MEDIJPRATĪBAS ATTĪSTĪŠANA AR DZIMUMU SAISTĪTU MANIPULĀCIJU UN
VILTUS ZIŅU ATPAZĪŠANAI

Ja jūs vai kāds jūsu
pazīņa ir cietis no
tehnoloģiju veicinātas
vardarbības, ziniet, ka
varat atrast atbalstu un
ziņot par to:

vai izmantojiet saiti:
<https://shorturl.at/u9o54>
Jūs neesat vieni

PROJEKTS NR, 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

ZONTA
Jelgavas klubs

NOVOSADSKA
NOVINARSKA
ŠKOLA

SKILL
CONSULTING
up
TRAINING